

iki milli danışmandan biri idi. Araştırma konuları ve yayınları, bitki sistematigi, bitki coğrafyası ve başlıca Türkiye florası ve bibliyografyası alanlarındadır.

HÜSNÜ DEMİRİZ (1920-1999) VE TÜRKİYE BİTKİLERİ KOLEKSİYONU

Asuman Baytop*

Prof. Dr.Hüsnü Demiriz (1920-1999), Türkiye florası konusunda isim yapmış olan bir sistematik botanik öğretim üyesidir. İstanbul Üniversitesi, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Diyarbakır Dicle Üniversitesi Fen Fakültelerinde görev almış, fakülte dekanlığı, bölüm başkanlığı yapmıştır. Kitaplık ve herbaryum meraklısı bir araştırmacıdır. Onun hayat öyküsünü ve koleksiyonunu burada tanıtmak için başlıca dört kaynağa başvurduk: T. Baytop'un, onun ölümü ardından yayımladığı kısa biyografisi (Baytop 1999); öğrencisi olmuş dört botanik öğretim üyesinin birlikte derledikleri ve ölümünün ilk yılında dağıttıkları anma yazısı (Çırpıcı et al. 2000); İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Doğal Zenginlikler Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin onun anısına düzenlediği bilimsel toplantının açılış konuşmaları (Küçükler 2000); *Flora of Turkey and the East Aegean Islands* adlı eserin 11 cildinde yer alan örnek kayıtlarıdır.

Yaşam öyküsü

Hüsnü Demiriz, 4 Aralık 1920'de Niğde'de doğdu. İstanbul'da Alman Lisesi'ni bitirdikten sonra, Ankara Yüksek Ziraat Fakültesi'nde okudu ve buradan 1946'da mezun oldu. 1949'da, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Farmakobotanik ve Genetik Enstitüsü'ne, Ord. Prof. Dr. A. Heilbronn'un (1885-1961) yanına asistan olarak girdi. 1954'te Fen doktoru ünvanını aldı. 1961'de doçent, 1969'da profesör oldu. 1968-1969 ders yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi'nde botanik derslerini verdi. 1974-1977 yıllarında Diyarbakır Üniversitesi Fen Fakültesi'nde kurucu üye olarak görev aldı. Burada Fakülte dekanlığı, Botanik bölümü başkanlığı yaptı. Üniversitelerarası Kurul toplantılarına katıldı. 1978'de İstanbul'daki görevine döndü. Burada 1984'e kadar Kürsü başkanlığı, Anabilimdalı başkanlığı yaptı. 1 Aralık 1988'de emekliye ayrıldı. 27 Mart 1999'da İstanbul'da vefat etti. Kabri, Edirnekapı Şehitliğinde'dir. T. Baytop'un makalesinde (Baytop 1999) onun bir resmi vardır.

Demiriz, yurtiçi ve yurtdışı kongrelere katılan, yurt içinde uluslararası bilimsel toplantılar tertip eden bir öğretim üyesi oldu. Med-Checklist projesinde (Berlin) ve Atlas Florae Europaeae projesinde (Helsinki) Türkiye'yi temsil eden

Bitki koleksiyonu

Flora of Turkey'in 9 cildi (1965-1985) ve iki süplemanında (1988 ve 2000) yer alan örnek kayıtları tarandığında, bu eserde Demiriz'in 340 örneğini saydık. Örnekler numaralıdır. Çoğu, Demiriz'in özel koleksiyonundaki numaraları taşımaktadır. Bu gruptaki en yüksek örnek numarası 5945'tir (vol.3: 578). Bu sayı, Çırpıcı ve ark.'nın (2000) Demiriz'in özel koleksiyonundaki örnek sayısı için verdikleri 6000 sayısı ile uyumludur. Diğer bir grup örnek üzerinde de ATA (Erzurum) ve DUF (Diyarbakır) numaraları görülmektedir. *Flora*'nın her cildinde Demiriz'in örneklerine rastlanmaktadır. Ancak Caryophyllaceae familyasını içeren ikinci cilt, onun 120 kadar örneğini kaydetmekle, Demiriz'in bu familyaya olan yakın ilgisini kanıtlamaktadır.

Flora of Turkey'e göre, Demiriz Trakya'dan ve Anadolu'nun her yönünden, 42 ilden örnek toplamıştır (Türkiye'de halen 81 il vardır). Çırpıcı ve arkadaşlarının (2000) hazırladıkları Demiriz'i anma yazısında, onun 1943-1977 yılları arasında, gününbirlik gezileri de dahil olmak üzere, bütün gezileri ayrıntılı olarak kayıtlıdır. bu gezilerinin sayısının 200'ün üzerinde olduğunu tahmin ediyorum. Demiriz 1977'den sonra da toplama gezileri yapmış olmalıdır. Bunlardan biri, yeni bir varyete bulduğu 1988 İstanbul gezisidir.

Flora'da kayıtlı olan 340 Demiriz örneğinden 11'i, kendisi tarafından veya başka bir toplayıcı ile birlikte toplanmış tipörneklerdir. Bu örneklerin adlarını *Flora*'daki sistematik sıraya uyararak ve örnek yayımlarında yalnız il adını kaydederek, aşağıda veriyoruz. Tipörnekler 1950-1988 yılları arasında, 9 ilden toplanmıştır; İstanbul, Kocaeli, Bolu, Ağrı, Kars, İzmir, Muğla, Adana, İçel.

- vol.5: 524 *Centaurea demirizii* Wagenitz, B9/10 Ağrı, 23. vii. 1956, H. Demiriz 3430.
 6: 511 *Verbascum demirizianum* Hub.-Mor., C2 Muğla, 20. vi. 1954, H. Demiriz.
 6: 591 *V. antinori* Boiss. x *sinuatum* L. (V. x *subantinori* Hub.-Mor.), B1 İzmir, 20. vi. 1956, H. Demiriz 3129.
 6: 591 *V. biledschikianum* Bornm. x *sinuatum* L. (V. x *sakaryense* Hub.-Mor.), A3 Kocaeli, 12. vi. 1954, H. Demiriz et Huber-Morath.
 6: 592 *V. bithynicum* Boiss. x *speciosum* Schrader (V. x *abandense* Hub.-Mor.), A3 Bolu, 25. xi. 1950, H. Demiriz 435 p.p.
 6: 600 *V. parviflorum* Lam. x *symes* Rech. fil. et Murb. (V. x *karaboertlenense* Hub.-Mor.), C2 Muğla, 20. vi. 1954, H. Demiriz et Huber-Morath.
 6: 602 *V. speciosum* Schrader x *varians* Freyn et Sint. (V. x *araratense* Hub.-Mor.), B10 Kars, 20. vii. 1956, H. Demiriz 3402.

* İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi.

- 8: 485 *Ophrys transhyrcanica* Czernjak. Subsp. *amanensis* Nelson ex Renz et Taub., C6 Adana, Nelson et Demiriz 1195.
 10: 37 *Aethionema demirizii* Davis et Hedge, C5 İçel, 28.v. 1951, H. Demiriz 480.
 11: 2 *Asplenium obovatum* Viv. var. *protobillotii* Demiriz, Viane et Reichst., A2 (A) İstanbul, 16. iv. 1968, H. Demiriz et al. (ISTF 22947).
 11: 3 *A. obovatum* Viv. var. *deltoideum* Demiriz, Viane et Reichst., A2 (A) İstanbul, 14. vii. 1988, H. Demiriz et R. Viane 3886.

F. Dane ve H. Demiriz tarafından adlandırılmış ve betimlenmiş *Anemone pavonina* Lam. var. *alba* taksonunu tanıtan makale, *Flora of Turkey*'in onbirinci cildinde kayda geçirilmiş olmakla beraber (vol. 11: 358), aynı ciltte, Ranunculaceae başlığı altındaki yerinde bu taksondan bahsedilmemiştir.

Demiriz'in adı, aşağıdaki 7 taksonun adında niteleyici olarak kullanılmıştır.

- vol.5: 524 *Centaurea demirizii* Wagenitz (coll. Demiriz).
 6: 511 *Verbascum demirizianum* Hub.-Mor. (coll. Demiriz).
 10: 32 *Isatis demiriziana* Mısırdalı (coll. Mısırdalı).
 10: 37 *Aethionema demirizii* Davis et Hedge (coll. Demiriz).
 11: 119 *Lamium demirizii* A. Khokhr. (colls. Khokhrjakov et al.). Bu tür *Lamium lycium* Boiss. ile eşanlamlığa düşürülmüştür.
 11: 237 *Ornithogalum demirizianum* Malyer et Koyuncu (colls. Malyer et Öğütveren).

Bu listeye, 1999'da yayımlanmış olduğundan dolayı *Flora of Turkey*'in son süplemanı içine girememiş olan bir tür adını, Çırpıcı et al.'in yayınından (2000) alarak, buraya ilave etmemiz gerekmektedir.

Astragalus demirizii R. Kramer et Podlech (coll. Kramer).

Demiriz'in Türkiye bitkileri örnekleri, Türkiye'de ISTF (İstanbul), ATA (Erzurum) ve DUF (Diyarbakır)'da saklı bulunmaktadır. Bu herbaryumlar dışında, *Flora of Turkey*'den öğrendiğimize göre, onun B (Berlin, Almanya), E (Edinburgh, İngiltere), G (Cenevre, İsviçre), GENT (Gent, Belçika), Z (Zürih, İsviçre), Hb. Hub.-Mor. (Cenevre, İsviçre), Hb. Renz (Basel, İsviçre)'de ve T. Baytop'un arşivinden öğrendiğimize göre ANK (Ankara, Türkiye) ve GOET (Göttingen, Almanya)'de de örnekleri vardır.

Demiriz, 1966 yılına kadar toplamış olduğu 6000 kadar bitki örneğini özel koleksiyon olarak sakladıktan sonra, 1971'de onu ISTF'ye devretmiştir (Çırpıcı et al. 2000). Bugün ISTF içinde Demiriz'in 10.000 kadar örneği, DUF içinde de 1500 kadar örneği vardır (Çırpıcı et al. 2000). ATA'daki Demiriz örneği mevcudu ise, Doç. Yusuf Kaya'nın verdiği bilgilere göre (Kaya, 2010), 1969-1973 tarihli olarak 157'dir. Bu örneklerin 22'sinin toplayıcısı Demiriz'dir.

Diğerlerinin toplayıcıları Demiriz-Özbay-Özyurt (119 adet), Demiriz-Özyurt (3 adet), Demiriz-Özbay (7 adet), Demiriz-A.Aksoy (6 adet)'dur.

Demiriz, bilimsel yayın yapmıştır. 1990 yılında, kendi hazırlamış olduğu bilimsel araştırma ve yayın listesinde, 1946-1990 yılları arasında yayınlanmış 86 çalışmasının adı vardır. Bu listede, Demiriz'in vermiş olduğu Sistemantik botanik, Sporlu bitkiler sistematiği, Genel botanik, Bitki coğrafyası, Farmakobotanik gibi derslerin teksir halindeki ders notları bulunduğu gibi, *Flora of Turkey* için hazırladığı *Telephium* (1967), *Dorycnium* (1970) ve *Laurus* (1982) bahisleri dahildir. Demiriz'in makalelerinin çoğu *İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Mecmuası* ve *Türk Biyoloji Dergisi*'nde yayımlıdır. En mühim eseri, 1993 tarihli, *An Annotated Bibliography of Turkish Flora and Vegetation (Türkiye Flora ve Vegetasyonu Bibliyografyası)* adlı eseridir. Burada Demiriz, Türkiye bitkileri ile ilgili 5000 yayını, yazar adlarının alfabetik sırasına göre dizerek, içeriği ile birlikte tanıtmış, kitabın sonuna bitki adları, yayılışları, kurum adları, şahıs adları indeksleri ilâve etmiştir. A4 boyunda, 670 sayfadır. Demiriz, dikkatli, titiz ve düzenli bir araştırmacı olarak tanınmıştır.

Açıklama: Prof. Dr. Hüsnü Demiriz'in ATA'da saklı bulunan örneklerinin sayısını, Erzurum Atatürk Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü'nden Doç. Dr. Yusuf Kaya göndermiştir. Kendisine tekrar teşekkür ederim.

Kaynaklar

- Baytop, T. 1999. Prof. Dr. Hüsnü Demiriz (1920-1999), *Turkish Journ. of Botany* 23 (4), Ankara.
 Çırpıcı, A. et al. 2000. *Prof. Dr. Hüsnü Demiriz'in Bitki Sistematiği ve Türkiye Florasına Katkıları*. 28 sayfa, İstanbul. (Teksir).
 Davis, P.H. (ed.). 1965-1985. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vols. 1-9, Edinburgh.
 Davis, P.H. et al. (eds.). 1988. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol. 10, First Supplement, Edinburgh.
 Demiriz, H. 1993. *An Annotated Bibliography of Turkish Flora and Vegetation (Türkiye Flora ve Vegetasyonu Bibliyografyası)*, TÜBİTAK, Ankara.
 Güner, A. et al. (eds.). 2000. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, vol. 11, Second Supplement, Edinburgh.
 Kaya, Y. 2010. Doç. Dr. Yusuf Kaya'nın Mart 2010 tarihli mektubu.
 Küçüker, O. (ed.) 2000. Türkiye'de Botanik-Zooloji Eğitimi ve Öğretiminde 67 Yıl (1933-2000), Prof.Dr. Hüsnü Demiriz (1920-1999) Anısına Bilimsel Toplantı, İstanbul, 24 Mart 2000, s.3-81.

Hüsnü Demiriz (1920-1999) and his Turkish plant collection

Prof. Dr. Hüsnü Demiriz (1920-1999) was a well known Turkish professor of systematic botany. Graduated from the Faculty of Agriculture of the Higher Agricultural Institute at Ankara, he began his academic career in 1949 as assistant in the Dpt. of Pharmacobotany and Genetics of Istanbul University. He obtained his Dr. sc. Degree at the same university, became assistant professor, then professor. He went on teaching botany in Atatürk University, Erzurum (1968-1969), then in Dicle University, Diyarbakır (1974-1977), where he also acted as dean. Returned to Istanbul, he retired in 1988. He participated in many national and international congresses and organized international meetings in Turkey. His researches were in the fields of systematic botany, plant geography, Turkish flora and bibliography. He collected between 1943-1977 from 42 provinces of Turkey. In the 11 volumes of *Flora of Turkey* are cited 340 specimens of Demiriz. 11 of them are type specimens obtained between 1950-1988 from 9 provinces: İstanbul, Kocaeli, Bolu, Ağrı, Kars, İzmir, Muğla, Adana, İçel. 7 species names bear the epithet *demirizii* in their names, 3 of them are collected by Demiriz. His collection comprises not less than 10.000 specimens. They are kept in ISTF, ATA and DUF. He has also specimens in ANK, B, E, G, GENT, GOET, Z, Hb. Hub.-Mor. and Hb. Renz. He prepared the accounts of *Telephium* (1967), *Dorycnium*(1970) and *Laurus* (1982) for the volumes 2, 3 and 7 of the *Flora*. His outstanding work is *An Annotated Bibliography of Turkish Flora and Vegetation*, 1993, in which he enumerates 5000 publications with notes on their contents.

Key words: Turkish flora, botanical collections, collectors, Hüsnü Demiriz, history of botany.

Hüsnü Demiriz (1920-1999) ve Türkiye Bitkileri Koleksiyonu

Prof. Dr. Hüsnü Demiriz (1920-1999), tanınmış bir sistematik botanik öğretim üyesidir. Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Ziraat Fakültesi'nden mezun olduktan sonra, 1949'da İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi Farmakobotanik ve Genetik kürsüsünde akademik kariyere başladı, Fen doktoru, Doçent ve Profesör ünvanlarını aldı. Bu arada, Atatürk Üniversitesi'nde (1968-1969), Dicle Üniversitesi'nde (1974-1977) görevlendi. İstanbul'a döndü, 1988'de İstanbul Üniversitesi'nden emekli oldu. Demiriz, yurtiçi ve yurtdışı kongrelere katılır, yurt içinde uluslararası toplantılar tertip ederdi. Araştırmaları bitki sistematığı, bitki coğrafyası, Türkiye florası ve bibliyografyası alanlarında idi. 1943-1977 aralarında Türkiye'nin çeşitli 42 ilinden örnek topladı. Başlıca Caryophyllaceae familyası ile ilgilendi. *Flora of Turkey*'in 11 cildinde onun 340 örneği kayıtlıdır. Bunlardan 11'i kendi tarafından veya başka bir toplayıcı ile birlikte, 1950-1988 yılları arasında 9 ilden (İstanbul, Kocaeli, Bolu, Ağrı, Kars, İzmir, Muğla, Adana, İçel) toplanmış tipörneklerdir. 7 tür adının

niteleyicilerinde Demiriz'in adını görüyoruz. Bu türlerin 3'ü kendi tarafından, 4'ü başkaları tarafından toplanmıştır. Demiriz'in koleksiyonunda 10.000'den fazla sayıda örnek bulunduğu tahmin edilmektedir. Bunlar başlıca ISTF, ATA ve DUF'ta saklıdır. ANK, B, E, G, GENT, GOET, Z, Hb. Hub.-Mor. ee Hb. Renz'de örnekleri vardır. Demiriz, *Flora of Turkey* içinde *Telephium* (1967), *Dorycnium*(1970) ve *Laurus* (1982) cinslerini işlemiştir. En önemli eseri, *An Annotated Bibliography of Turkish Flora and Vegetation (Türkiye Flora ve Vejetasyonu Bibliyografyası)*, 1993, adlı kitabıdır. Bu kitap, Türkiye florası ile ilgili 5000 yayını, içeriği ile tanıtılmaktadır.

Anahtar sözcükler: Türkiye florası, bitki toplamaları, toplayıcılar, Hüsnü Demiriz, botanik tarihi.